

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr.2016-33-30
Rīgā

2016.gada 26 .septembrī

Nr.

Jeļenai Balakleiskai
Bauskas iela 58a-401,
Rīga, LV-1004

Par prokurora pārbaudes efektivitāti

Tiesībsarga birojā ir saņemts Jūsu 2016.gada 3.jūnija iesniegums (reģistrēts 2016.gada 6.jūnijā ar Nr.800), kurā lūdzat izvērtēt [..] iespējamo cilvēktiesību pārkāpumu un labas pārvaldības principa pārkāpumu prokuratūras darbībā. Iesniegumā norādāt, ka prokurors, kas uztur valsts apsūdzību pret personu kriminālprocesā Nr.11903036515, vienlaikus uzraudzības kārtībā ir izskatījis personas sūdzību par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu par cilvēku tirdzniecības nodarījumu, kurā persona būtu atzīstama par cietušo. Uzskatāt, ka veiktā pārbaude nav objektīva. 2016.gada 9.augustā ir saņemts pielikums iesniegumam (reģistrēts ar Nr.6-1/692), kurā sniedzat papildu informāciju par lēmumos norādītajiem apstākļiem.

Tiesībsarga likuma 24.panta pirmā un otrā daļa noteic, ka, izskatījis personas iesniegumu vai arī pēc savas iniciatīvas tiesībsargs lemj par pārbaudes lietas ierosināšanu. Tiesībsargs ierosina pārbaudes lietu, ja tas atbilst tiesībsarga funkcijām un uzdevumiem un personas norādīto jautājumu ir iespējams risināt.

Ievērojot minēto, ierosinu pārbaudes lietu par prokuratūras veiktās pārbaudes efektivitāti un sniedzu šādu atzinumu.

Tiesībsarga rīcībā ir informācija par šādiem lietas apstākļiem.

- Apcietinājums nepilngadīgajam [..] piemērots kopš 2015.gada 28.augusta saistībā ar 2015.gada 27.augustā notikušo laupīšanu no juvelieru veikala Daugavpilī, par ko uzsākts kriminālprocess Nr.11903036515.

- 2015.gada 9.novembrī krimināllieta Nr.11903036515 2000.gada 29.jūnijā dzimušā [...] apsūdzībā pēc Krimināllikuma 176.panta trešās daļas nodota izskatīšanai Daugavpils pilsētas tiesā. Lietā apsūdzību uztur Daugavpils prokuratūras prokurors M.Gabrāns.
- 2015.gada 16.oktobrī Lietuvas Republikas Paņevežas Apriņķa Galvenā policijas komisariāta Kriminālpolicijas organizēto noziegumu izmeklēšanas pārvalde atteicās uzsākt kriminālprocesu par iespējamo savervēšanu ekspluatācijas nolūkā, pārvadāšanu, nodošanu vai saņempirms 2015.gada 27.augusta laupīšanas.
- 2015.gada 25.novembrī biedrība Resursu centrs sievietēm “Marta” vērsās Daugavpils pilsētas policijā ar iesniegumu par bērnu tiesību aizskārumu ar noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 154.¹panta otrajā daļā. Daugavpils pilsētas policija minēto iesniegumu ir pārsūtījusi Daugavpils tiesai.
- Ar 2015.gada 14.decembra vēstuli Daugavpils tiesas tiesnesis A.Ozerskis ir pārsūtījis iesniegumu par bērna tiesību aizskārumu ar noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 154.¹panta otrajā daļā izskatīšanai Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes Daugavpils iecirknim. Vēstulē norādīts, ka iesniegums pēc būtības neattiecas uz Daugavpils tiesas tiesvedībā esošo kriminālprocesu Nr.11903036515 un to nav iespējams vērtēt kriminālprocesa Nr.11903036515 ietvaros, minētais iesniegums nevar ietekmēt tiesiska un pamatota sprieduma pieņemšanu attiecībā uz nepilngadīgo [..].
- Biedrība Resursu centrs sievietēm “Marta” krimināllieta Nr.11903036515 2015.gada 17.decembra tiesas sēdē Daugavpils tiesā iesniedza Sociālās integrācijas valsts aģentūras 2015.gada 12.novembra lēmuma Nr.5-6.1/8 kopiju.
- 2016.gada 28.janvāra vēstulē Daugavpils tiesas tiesnesis A.Ozerskis ir informējis tiesībsargu, ka kriminālprocesa Nr.11903036515 izskatīšana turpinās, vienlaikus tiek skaidrots, ka [...] ir apsūdzētās personas statuss, un konkrētajā kriminālprocesā netika atzīts par cilvēku tirdzniecības upuri. Vienlaikus norādīts, ka tiesībsargam liegts iepazīties ar lietas materiāliem, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 75.pantu krimināllieta esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums.
- Ar 2016.gada 5.februāra Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes Sevišķi smagu un sērijveida noziegumu apkarošanas nodaļas lēmumu atteikts uzsākt kriminālprocesu par iespējamo cilvēku tirdzniecības gadījumu.

Lēmumā norādīts, ka resoriskās pārbaudes laikā netika konstatēts, ka A.Bagdonas, R.Ričkus vai L.Zaveckis darbībās, pastrādājot kopīgu noziegumu ar nepilngadīgo[...], būtu Krimināllikuma 154.¹panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmes. Vērtējums pamatots ar šādiem argumentiem:

[...] brīvība netika liegta, viņam bija iespēja brīvi pārvietoties, komunicēt ar jebkuru personu, tai skaitā zvanīt un sarunāties, izmantojot savu mobilo tālruni. Viņam bija iespēja brīvi izvēlēties, vai piedalīties nozieguma izdarīšanā. Pret

viņu nebija lietota vardarbība vai draudi, viņš nebija aizvests ar viltu vai izmantojot personas atkarību no vainīgā, vai bezpalīdzības stāvoklī. [...] atzīst, ka zinājis, kam piekrīt, atzīstot, ka vēlējies nopelnīt naudu. Arī pēc nozieguma izdarīšanas turpinājis slēpties un izvairīties pēc aizturēšanas Daugavpils teritorijā.

Apstākļi, ka persona iepriekš ir bijusi atzīta par cilvēku tirdzniecības upuri krimināllietā Lietuvā, nedod pamatu viņu automātiski atzīt par cilvēku tirdzniecības upuri citā kriminālprocesā par citu izdarītu nodarījumu. Konkrētā krimināllietā Nr.11903036515 par iesniegumā minēto notikumu – laupīšanu atrodas izskatīšanā Daugavpils tiesā. Tas nozīmē, ka iesniegumā minētais notikums jau ir izmeklēts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām. Tā arī jāņem vērā, ka tiesnesis A.Ozerskis, iepazīties ar iesniegumu, to pārsūtīja izskatīšanai policijai, jo iesniegums pēc būtības neattiecas uz Daugavpils tiesas tiesvedībā esošo kriminālprocesu, norādot, ka iesniegums nevar ietekmēt tiesiska un pamatota sprieduma pieņemšanu attiecībā uz nepilngadīgo.

- Minēto lēmumu [...] aizstāve pārsūdzēja Daugavpils prokuratūrā. 2016.gada 15.aprīlī Daugavpils prokuratūras prokurors M.Gabrāns ir pieņēmis lēmumu Nr.3/99-4/1734, kurā nav konstatējis pamatu atcelt Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes Sevišķi smagu un sērijveida noziegumu apkarošanas nodaļas lēmumu.

Lēmumā norādīti iepriekšējā lēmuma argumenti. Papildus norādīts, ka no resoriskās pārbaudes un sūdzības izskatīšanas ietvaros saņemtajiem materiāliem netika konstatētas pazīmes, kuras norādītu uz to, ka [...] laupīšanas izdarīšanas brīdī būtu atzīstams par cilvēku tirdzniecības upuri. Personas, kuras 2015.gada 27.augustā piedalījās laupīšanā kopā ar nepilngadīgo [...], nav tās pašas personas, kuras 2014.gadā savervēja [...] un nogādāja viņu uz Dāniju ekspluatācijas nolūkā.

Ņemot vērā, [...] pirmstiesas izmeklēšanā advokāta klātbūtnē sniegtās liecības un viņa aktīvo lomu laupīšanas izdarīšanā, un savāktos pierādījumus, viņam netika konstatētas cilvēktiesību (acīmredzot, domāts – cilvēku tirdzniecības) upura pazīmes, un šādas ziņas nav iegūtas pirmstiesas izmeklēšanā. Tomēr tas neizslēdz iespēju aizstāvībai, izskatot krimināllietu Daugavpils tiesā pēc būtības norādīt uz apstākļiem, kas izslēdz kriminālatbildību vai atbrīvo nepilngadīgo no kriminālatbildības. Iztiesāšanas gaitā uz doto brīdi netika nopratināti visi liecības sniedzēji un netika pārbaudīti visi pierādījumi, netika noklausīti apsūdzības un aizstāvības argumenti. Šajā gadījumā tiesai ir pienākums pārbaudīt visus pierādījumus un izvērtēt tos taisot spriedumu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 47.nodaļas prasībām. Savukārt Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 5.punkts nosaka, ka tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad tā bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt. Lēmumā norādīts, ka tas darāms saskaņā ar 481.panta otro daļu. Šajā gadījumā tiesai jāizdala materiāli un jāpaziņo prokuratūrai par konstatētiem faktiem saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 481.panta piekto daļu. Minētajā gadījumā Kriminālprocesa likums paredz prokuratūras pilnvaras atcelt lēmumu par atteikšanos uzsākt

kriminālprocesu, apvienot no tiesas saņemtos materiālus ar materiālu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Lēmums nav pārsūdzams.

- Par Daugavpils prokuratūras prokurora rīcību 2016.gada 30.maijā saņemto sūdzību ir izskatījis arī Daugavpils tiesas apgabala virsprokurors A.Gusarovs, sniedzot atbildi 2016.gada 27.jūnijā ar Nr.3/64-4/853.

Minētajā atbildē norādīts, ka prokurora rīcībā Prokuratūras likuma, Latvijas Prokuratūras ētikas kodeksa normu un citi pārkāpumi nav konstatēti. Prokurors ir ievērojis, ka Krimināllikuma 58.panta sestajā daļā paredzētā iespēja personu atbrīvot no atbildības, ja tā noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad tā bijusi pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt, ir jāvērtē uzsāktajā kriminālprocesā Pirms krimināllietas Nr.11903036515 nodošanas tiesai, ņemot vērā paša [...] advokāta klātbūtnē sniegtās liecības, viņa aktīvo lomu laupīšanas izdarīšanā, savāktos pierādījumus, prokurors pamatoti netika konstatējis cilvēku tirdzniecības upura pazīmes nepilngadīgajam, līdz ar to neradās nepieciešamība izdalīt kriminālprocesu atsevišķi. Atzīstot pierādījumus par pietiekamiem, lai uzturētu apsūdzību, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 412.panta desmito daļu prokurors pieņem lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai. Pieteiktos lūgumus un sūdzības, ko prokurors ir saņēmis pēc pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas, ievērojot Kriminālprocesa likuma 413.panta desmito daļu, nosūta tiesai. Tādējādi, atzīstot pierādījumus par pietiekamiem, prokuroram nebija pamata neveikt turpmākās procesuālās darbības, un prokurors ir pamatoti nosūtījis Daugavpils tiesai.

[...] nopratināšanā, piedaloties aizstāvim, neliecināja, ka ticis savervēts un izmantots nozieguma izdarīšanai. Tāpat, lemjot par drošības līdzekļa – apcietinājuma piemērošanu, [...] tiesā paskaidroja, ka pieaugušie viņu negribēja ņemt uz laupīšanu, bet viņš pats uzstājis, jo gribējās “būt pieaugušam”.

Vienlaikus sniegtajā atbildē norādīts, ka prokurors M.Gabrāns mutiski paskaidrojis aizstāvei, ka gadījumā, ja policija pieņems lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu un tas tiks pārsūdzēts, prokurora viedoklis, izvērtējot vienus un tos pašus apstākļus, nevar būt pretrunā ar viedokli, kuru viņš izsaka tiesas sēdē. Virsprokurors arī secina, ka turpmāk, saņemot izskatīšanā sūdzību par 2016.gada 5.februārī pieņemto lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, prokurors ir rīkojies savas kompetences ietvaros un pamatoti secinājis, ka lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu ir likumīgs un pamatots.

Virsprokurors piekrīt vērtējumam un cilvēku tirdzniecības upura pazīmes [...] nav konstatētas. Lietuvā atteikts uzsākt kriminālprocesu pēc [...] mātes iesnieguma par aizvešanu uz Latviju nozieguma izdarīšanai.

Pieprasot informāciju Lietuvas biedrības “Caritas” programmas “Palīdzība cilvēku tirdzniecības upuriem” vadītājai, biedrības “Resursu centrs sievietēm “Marta”” psihologam, Lietuvas sabiedriskajai iestādei “Vaiko užoveja”, nekāda objektīva informācija par notikušo 2015.gada 27.augustā nevarētu būt iegūta, tādēļ prokuroram nebija pamata viņu viedokļa noskaidrošanai. Tāpat, pieņemot paskaidrojumu no 15-gadīgā [...] resoriskās pārbaudes laikā, pārkāpumi nav

pieļauti. Aizstāvja, psihologa, pedagoga piedalīšanās, pieņemot paskaidrojumu no nepilngadīgā, nav obligāta. Līdz ar to sūdzība ir noraidāma.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 4.pantā ietvertais verdzības un piespiedu darba aizliegums ietver arī cilvēku tirdzniecību. Konvencijas 4.pants arī uzliek valstij procesuālu pienākumu nodrošināt potenciālo cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanu.¹ Cilvēku tirdzniecības apkarošana prasa visaptverošu pieeju cilvēku tirdzniecības apkarošanai, kas ietver gan cilvēku tirdzniecības novēršanu un cilvēku tirdzniecības upuriem aizsardzību, gan arī cilvēku tirdzniecības nodarījumu izdarītāju sodīšanu. Konvencijas 4.pants prasa, lai valsts efektīvi nodrošinātu apsūdzības uzturēšanu un sodīšanu par jebkurām šāda veida darbībām.² Lai nodrošinātu šāda pienākuma izpildi, valstij ir pienākums ieviest tiesisku un administratīvu regulējumu, kas aizliegtu un sodītu šādas darbības.³ Tādējādi efektīvas pārbaudes (izmeklēšanas) veikšana, kad tiek saņemta informācija par iespējamo Konvencijas 4.panta pārkāpumu, ir neatņemama valstī izveidotā tiesību aizsardzības mehānisma sastāvdaļa.

Tāpat arī no cilvēktiesību viedokļa ir nozīmīgi, lai tiktu nodrošināta efektīva sadarbība starp sociālo rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēju un kriminālprocesu veicošajām institūcijām. Turklāt arī situācijā, kad tikai pēc apsūdzības celšanas vai lietas izskatīšanas gaitā rodas aizdomas par cilvēktirdzniecības upura pazīmēm, personai jābūt pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem.

Normatīvo aktu līmenī Latvijai ir saistošs 2000.gada 15.novembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu un Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību. Tāpat nacionālajos tiesību aktos ir iestrādāta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011.gada 5.aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI (turpmāk – Direktīva). Cilvēku tirdzniecības definīcija Latvijas normatīvajos aktos ir ietverta Krimināllikuma 154.²pantā, un kriminālatbildību par šādu nodarījumu noteic 154.¹pants. Savukārt Kriminālprocesa likuma 96.¹panta pirmās daļas 3.punkts (spēkā kopš 2016.gada 23.marta) paredz, ka cilvēku tirdzniecības upuriem ir piešķirams īpaši aizsargājama cietušā statuss krimināllietā.

Krimināllikuma 58.panta sestā daļa arī noteic, ka personu var atbrīvot no kriminālatbildības, ja tā noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt. Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 5.punkts noteic, ka izmeklētājs ar uzraugošā

¹ ECT spriedums lietā M. And others v. Italy and Bulgaria (31.07.2012), p.151 & p.157.

² ECT spriedums lietā C.N. v. the United Kingdom (13.11.2012), p.66.

³ ECT spriedums lietā Rantsev v. Cyprus and Russia (10.05.2010), p 285.

prokurora piekrišanu, prokurors vai tiesa var izbeigt kriminālprocesu, ja persona noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad tā bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt. Šādas tiesību normas ir pārņemtas, ieviešot Direktīvas 8.pantu, kas noteic dalībvalstīm saskaņā ar savu tiesību sistēmu pamatprincipiem veikt pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu, ka kompetentās valsts iestādes ir tiesīgas cilvēku tirdzniecībā cietušos nesaukt pie kriminālatbildības un tiem nepiemērot sankcijas par iesaistīšanos noziedzīgās darbībās, ko viņi tikuši piespiesti izdarīt, ja šāda piespiešana bijusi tiešas sekas jebkurai no 2.pantā minētajām darbībām. Šādas darbības ir ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu vervēšana, pārvadāšana, nodošana, izmitināšana vai saņemšana, tostarp kontroles pār minētajām personām maiņa vai nodošana, izmantojot draudus vai spēku, vai citā veidā piespiežot, aizvedot ar viltu, krāpjot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas neaizsargātības stāvokli vai dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu, kura kontrolē citu personu.

Tiesībsargs iepriekš ir saņēmis biedrības “Resursu centrs sievietēm “Marta” iesniegumu, kurā tika lūgts izvērtēt situācijas, kad personai, kura atzīta par cilvēktirdzniecības upuri, tiek piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums, atbilstību cilvēktiesību normām. Izskatot biedrības iesniegumu un iepazīstoties ar Latvijas normatīvo regulējumu, tiesībsargs sniedza viedokli, ka kriminālprocesā ir veicama atsevišķa pārbaude, lai izvērtētu, vai ir konstatējamas pazīmes, ka persona būtu atzīstama par cietušo noziegumā, kas saistīts ar cilvēktirdzniecību. Savukārt sociālo pakalpojumu sniedzēja komisijas novērtēšanas protokols nenoliedzami var būt būtisks apstāklis, ko vērtēt, lemjot par kriminālprocesa ierosināšanu. Tiesībsargs norādīja, ka Kriminālprocesa likumā ir regulēti noteikumi, kā rīkoties situācijās, ja lietas iztiesāšanas gaitā tiesas rīcībā nonāk informācija par iespējamu cita noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Kriminālprocesa likuma 371.panta piektā daļa noteic, ka tiesnesis vai tiesa pieteikumu, materiālus vai ziņas, kas iegūtas iztiesāšanā, bez izlemšanas nosūta izmeklēšanas iestādei vai — likumā noteiktajos gadījumos — prokuratūrai. No personas tiesību aizsardzības viedokļa būtiski ir uzsvērt, ka arī gadījumā, ja tiesa nav nosūtījusi ziņas izmeklēšanas iestādei, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 369.panta otrās daļas 1.punktu tiesības iesniegt iesniegumu par kriminālprocesa uzsākšanu ir arī noziedzīgā nodarījumā, kas saistīts ar cilvēktirdzniecību, cietušajai personai. Vienlaikus, lai apzinātu arī citus viedokļus par konkrēto tiesību normu piemērošanas praksi, tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumiem Latvijas Republikas ģenerālprokuroram un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesību zinātņu katedrai, uzdodot šādus jautājumus:

1. Vai informācija par personas iespējamo atbilstību Krimināllikuma 58.panta sestās daļas un Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 5.punktā norādītajiem apstākļiem (persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu laikā, kad tā bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai) var tikt pārbaudīta jau ierosinātā

kriminālprocesa ietvaros, kurā persona atrodas aizdomās turētā vai apsūdzētā statusā, vai arī šādi apstākļi ir pārbaudāmi atsevišķa kriminālprocesa ietvaros?

2. Kādas darbības atbilstoši Kriminālprocesa likuma noteikumiem būtu jāveic procesa virzītājam pirmstiesas izmeklēšanas, kriminālvajāšanas vai iztiesāšanas stadijā, saņemot informāciju par aizdomās turētās vai apsūdzētās personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura kritērijiem?

Atbildot uz informācijas pieprasījumu, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors J.Maizītis 2016.gada 7.jūnija vēstulē Nr.2020-V10-5 sniedza viedokli, ka, lai tiktu piemērots Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 5.punkts, personai ir jābūt atzītai par cietušo kādā kriminālprocesā, kas nav savienojams ar kriminālprocesu, kurā persona ir aizdomās turamā vai apsūdzētā. Saņemot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēja izveidotās komitejas novērtēšanas protokolu par personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura kritērijiem, jāveic kriminālprocesuāla pārbaude, noskaidrojot, vai persona ir cietusi kriminālprocesuālā izpratnē. Novērtēšanas protokols sastādīts administratīvā kārtībā un nevar būt pamats kriminālprocesuāliem lēmumiem.

Uz šādu viedokli zināmā mērā ir norādījis arī Daugavpils tiesas tiesnesis A.Ozerskis 2015.gada 28.janvāra vēstulē tiesībsargam, norādot, ka iesniegums par bērna tiesību aizsardzību saistībā ar cilvēku tirdzniecības nodarījumu pēc būtības neattiecas uz Daugavpils tiesas tiesvedībā esošo kriminālprocesu Nr.11903036515 un to nav iespējams vērtēt kriminālprocesa Nr.11903036515 ietvaros.

Savukārt Latvijas Republikas ģenerālprokuratūras Darbības analīzes un vadības departamenta virsprokurors 2016.gada 8.aprīļa vēstulē Nr.1/1-13-2-16/1526 ir informējis, ka prokurori kriminālprocesos uz vēstules sastādīšanas laiku nav pieņēmuši lēmumus par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 5.punktu. Vēstulē sniegts viedoklis, ka Kriminālprocesa likuma 1.pantā noteiktā mērķa – efektīvas Krimināllikuma normu piemērošanas un krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma – sasniegšanai, ievērojot Krimināllikuma 58.panta sestajā daļā noteikto, informācija par šādu iespējamību procesa virzītājam ir jāpārbauda un jāvērtē uzsāktajā kriminālprocesā. Vienlaikus kriminālprocesa izmeklēšanas praksē var rasties situācijas, kurās lēmuma par personas atbrīvošanu kriminālatbildības vai atteikumu atbrīvot personu no kriminālatbildības pieņemšana objektīvu iemeslu dēļ uzsāktajā kriminālprocesā nav iespējama. Šādu situāciju risināšanai piemērojami Kriminālprocesa likumā pieejamie instrumenti, tajā skaitā šī likuma 391.pantā dotās iespējas uzsāktu kriminālprocesu sadalīt, un atsevišķā lietvedībā izdalītā kriminālprocesa ietvaros veikt nepieciešamos pasākumus. Aizdomās turamās vai apsūdzētās personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura kritērijiem pārbaudei un izvērtēšanai pirmstiesas procesā izmantojami Kriminālprocesa likumā paredzētie kriminālprocesuālie līdzekļi un metodes.

Apkopojot minēto, konstatējams, ka sniegtās atbildes nav viennozīmīgas. Tiesībsarga ieskatā, no cilvēktiesību viedokļa nebūtu pieļaujams, ka dažādā

interpretācija kalpotu par pamatu tam, ka iestādes izvairītos no jautājuma vērtēšanas, norādot, ka tas ir citas institūcijas kompetencē. Situācija, kad personas iesniegumi vairākkārt tiek pārsūtīti iestāžu starpā, neatbilst labai pārvaldībai. Tiesībsarga ieskatā, noteiktos gadījumos tiesai var būt pietiekami daudz informācijas, lai lemtu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības. Tomēr personas tiesību aizsardzība konkrētajā situācijā nevar būt atkarīga tikai no konkrēto krimināllietu izskatošā tiesas sastāva rīcības brīvības izmantošanas. Ievērojot aizsargājamo interešu nozīmīgumu, apstākļi, ka tiesa nav izmantojusi savas Kriminālprocesa likuma 371.panta piektajā daļā noteiktās tiesības, nedrīkst liegt personai tiesības uz atsevišķu un neatkarīgu pārbaudi par iespējamo cilvēku tirdzniecības nodarījumu. Jāuzsver, ka šādos gadījumos, kad tiek saņemta informācija par cilvēku tirdzniecību, personas mērķis nav tikai rosināt procesa virzītāju pieņemt lēmumu par atbrīvošanu no kriminālatbildības, bet arī saukt pie kriminālatbildības personas, kuras ir vainojamas pie cilvēku tirdzniecības nodarījuma izdarīšanas.

Kriminālprocess lietā Nr.11903036515 vēl nav noslēdzies, tādēļ tiesībsargu sniegt viedokli par tiesas sastāva rīcību konkrētajā lietā liedz likuma "Par tiesu varu" 11.pantā ietvertais tiesu neatkarības princips. Vienlaikus tiesībsargs konstatē, ka pēc būtības ir noslēdzies process saistībā ar Daugavpils pilsētas policijā iesniegto iesniegumu par kriminālprocesa uzsākšanu, līdz ar to tiesībsargs var vērtēt veiktās pārbaudes efektivitāti.

Kriminālprocesa likumā ir izveidots personu tiesību aizsardzības mehānisms, ja ir pieņemts lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu. Proti, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 373.panta piektajai daļai, lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu 10 dienu laikā var pārsūdzēt prokuroram. Tomēr tiesību aizsardzības mehānisma efektivitāte neaprobežojas tikai ar pieņemtā lēmuma apstrīdēšanas kārtības modeļa izveidi. Vispārīgi minimālie efektīvas izmeklēšanas standarti Eiropas Cilvēktiesību tiesas izpratnē ietver sevī prasību pēc izmeklēšanas neatkarības, neieinteresētības un publiskuma, kā arī pienākumu atbildīgai institūcijai veikt operatīvu izmeklēšanu ar pienācīgu rūpību⁴. Tāpat tiek izvirzītas prasības par izmeklēšanas uzsākšanas savlaicīgumu, kā arī tās veikšanu saprātīga laika periodā. Ir vērtā ņemams, ka pastāv šķēršļi vai grūtības, kas noteiktos apstākļos var kavēt izmeklēšanu.⁵ Valsts pienākums ir veikt vispusīgu izmeklēšanu katrā gadījumā, kad tiek saņemta informācija par personas pamattiesību aizskārumu. Amatpersonas pieņemtajam lēmumiem jāatbilst noteiktas kvalitātes prasībām, lai persona varētu iepazīties ar argumentiem, kādēļ tas ir pieņemts.

Ievērojot savu kompetenci, tiesībsargs pēc būtības nevar izvērtēt to, vai lēmums par atteikšanos ierosināt krimināllietu ir pareizs, tomēr tiesībsargs atzīst par nepieciešamu paust viedokli par prokuratūras veiktās pārbaudes objektivitāti. Konkrētajā lietā šādas šaubas rada apstākļi, ka sūdzību par

⁴ ECT spriedums lietā *Maslova and Nalbandov v Russia* (28.01.2008.)&91

⁵ ECT spriedums lietā *Isayeva, Yusupova and Bazayeva v Russia* (24.02.2005.) &236

atteikumu ierosināt kriminālprocesu ir izskatījis tas pats prokurors, kurš vienlaikus ir uzturējis valsts apsūdzību krimināllietā par laupīšanu.

Vispirms jānorāda, ka jautājumi, kas saistīti ar prokuroru objektivitāti, ir iepriekš vērtēti Satversmes tiesas praksē. Proti, Satversmes tiesa 2016.gada 29.aprīļa spriedumā lietā Nr.2015-19-01 "Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam" ir vērtējusi tiesiskumu tiesību normai, kas praksē pieļāva iesniegumus par lietas izskatīšanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem izskatīt pašam prokuroram, kas iepriekš ir uzturējis apsūdzību lietā. Tiesībsarga ieskatā, no šīs prakses ir secināmi standarti, kā organizējams prokuratūras darbs, lai izslēgtu šaubas par prokuroru objektivitāti.

Minētajā spriedumā Satversmes tiesa norādīja, ka viens no Satversmes 92.panta pirmā teikuma elementiem ir tiesas objektivitātes jeb neitralitātes garantija. Satversmes tiesa, analizējot tiesas neitralitāti kā neatņemamu taisnīgas tiesas sastāvdaļu, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, ir atzinusi, ka neitralitātes prasībai ir subjektīvais un objektīvais aspekts. Tiesai jābūt subjektīvi neitrālai – nevienam tiesnesim nedrīkst būt personiski aizspriedumi. Savukārt tiesas objektīvā neitralitāte nozīmē, ka jābūt izslēgtām jebkādam pamatotām lietas dalībnieku vai sabiedrības šaubām par tiesas objektivitāti. Turklāt nozīme var būt pat šķietamībai un ir nepieciešams novērst pat šķietamu neobjektivitāti. Satversmes tiesa spriedumā minētās atziņas attiecināja arī uz prokuratūru kā tiesu varas institūciju. Attiecīgi Satversmes tiesa atzina, ka tas pats prokurors, kurš uzturējis apsūdzību lietā, nav tiesīgs līdz galam izlemt jautājumu par to, vai lietā ir jaunatklāti apstākļi. Ja prokurors iepriekš ir veicis izmeklēšanas darbības vai uzturējis valsts apsūdzību kriminālprocesā, tad viņš ir sniedzis vērtējumu un paudis viedokli arī par apsūdzības pamatotību. Tāpēc var rasties pamatotas šaubas, ka viņš savu viedokli nemainīs arī tad, kad izskatīs pieteikumu par jaunatklātiem apstākļiem vai personas sūdzību par lēmumu, ar kuru atteikta kriminālprocesa atjaunošana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, proti, izlemjot jautājumu par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tādējādi var rasties pamatotas šaubas par konkrētā prokurora neitralitāti.⁶

Lai gan izskatāmais gadījums nav saistīts ar kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, tomēr, tiesībsarga ieskatā, šādi vismaz šķietamas neobjektivitātes riski pastāv arī izskatāmajā gadījumā. Kā jau tiesībsargs ir atzinis iepriekš, personai ir jābūt nodrošinātām iespējām rosināt neatkarīgu pārbaudi par iespējamu noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar cilvēku tirdzniecību. Šādām tiesībām ir jābūt nodrošinātām personai pat tad, ja paralēli tiesā norit kriminālprocess par noziedzīgu nodarījumu, kurā šai personai ir apsūdzētā statuss. Lai gan abos procesos tiek vērtēti atšķirīgi noziedzīgi nodarījumi, tomēr nevar noliegt, ka vērtējums par personas cilvēku tirdzniecības

---

⁶ Satversmes tiesas 2016.gada 29.aprīļa sprieduma lietā Nr.2015-19-01 "Par Kriminālprocesa likuma 657. panta pirmās, trešās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam" 6.1. un 16.3.punkts.

upura statusu kriminālprocesuālā nozīmē var ietekmēt krimināllietas par laupīšanu izskatīšanu un apsūdzības uzturēšanu lietā. Tādēļ nevar izslēgt saistību starp šiem procesiem. Situācijā, kad lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu uzraudzības kārtībā pārbauda prokurors, kurš vienlaikus krimināllietā par laupīšanu uztur valsts apsūdzību, kurā nekonstatē apstākļus, kas var kalpot par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības, arī neiesaistītam novērotājam var rasties subjektīvas šaubas par šādas pārbaudes efektivitāti. Ņemot vērā, ka cilvēku tirdzniecības pazīmes varēja tikt identificētas gan krimināllietā par laupīšanu un tajā lietā prokuroram šaubas par iespējamu nodarījumu nebija radušās, nevar apgalvot, ka lēmuma par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu pārsūdzības procesā prokuroru neietekmētu tā iepriekš paustais viedoklis par lietas faktiskajiem apstākļiem. Attiecīgi nav iespējams izslēgt šaubas par vismaz šķietamu prokurora neobjektivitāti pārbaudes veikšanā. Vēl jo vairāk attiecībā uz konkrēto lietu šādu aizspriedumu esamību apstiprina arī Latgales tiesas apgabala prokuratūras virsprokurora A.Gusarova 2016.gada 27.jūnija vēstulē Nr.3/64-4/853 norādītais citāts par prokurora M.Gabrāna komunikāciju ar [...] aizstāvi: “Prokurors paskaidrojis, ka pēc tiesas sēdes uz aizstāves jautājumu, vai viņam zināms par lūgumu uzsākt kriminālprocesu, atbildējis, ka viņam ir zināms, bet, kādu lēmumu pieņems policija, viņš komentēt nevar. Gadījumā, ja policija pieņems lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, un tas tiks pārsūdzēts, viņa viedoklis, izvērtējot vienus un tos pašus apstākļus, nevar būt pretrunā ar viedokli, kuru viņš izsaka tiesas sēdē.”

Ievērojot minēto, tiesībsarga ieskatā, prokuratūras pārbaude pār lēmumu atteikties ierosināt kriminālprocesu nav atzīstama par objektīvu un neatkarīgu. Tādējādi arī nevar uzskatīt, ka personai konkrētajā situācijā ir bijis pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis iesniegtās sūdzības par cilvēku tirdzniecības gadījumu izskatīšanā. Ievērojot pamattiesību nozīmīgumu, šāds pārkāpums var radīt Konvencijas 4.panta procesuālās daļas pārkāpumu.

Lai gan jau ar minēto secinājumu ir konstatēts personas pamattiesību aizskārums, tiesībsargs atzīst par nepieciešamu papildus aicināt valsts institūcijas pievērst sevišķu uzmanību pienākumam pamatot pieņemtos lēmumus. Konkrētajā situācijā no pieņemtajiem policijas un prokuratūras lēmumiem un tajos ietvertās motivācijas nav secināms, vai valsts institūcijas ir veikušas atsevišķu pārbaudi par notikušo ārpus nepilngadīgā pirmstiesas nopratināšanas kriminālprocesā Nr.11903036515. No lēmuma motivācijas nav secināms, vai resoriskās pārbaudes laikā ir vērtēta papildus iesniegtā informācija par nepilngadīgās personas psiholoģisko stāvokli, vecuma īpatnībām un iespējamiem ievainojamības kritērijiem. No lēmuma motivācijas ir tikai redzams, ka papildus pārbaudīta informācija par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu par cilvēku tirdzniecības nodarījumu Lietuvas Republikā. Nav secināms, vai ir iegūta kāda papildu informācija par nepilngadīgo personu un citām laupīšanā iesaistītajām personām, kas varētu ietekmēt vērtējumu par iespējamo cilvēku tirdzniecības nodarījumu.

Tiesībsargam nav iemesla apšaubīt, ka [...] sākotnēji par laupīšanas nodarījumu nopratināts atbilstoši Kriminālprocesa likuma 152.panta otrās daļas noteikumiem. Tomēr jāuzsver, ka nepilngadīgie ir neaizsargātāki nekā pieaugušie, un tāpēc ir lielāks risks, ka viņi varētu kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem.⁷ Tiesībsargs vēlas uzsvērt, ka darbs ar iespējamiem cilvēku tirdzniecības upuriem prasa uzmanīgu un uz cilvēktiesībām vērstu pieeju, ko apliecina arī apstākļi, ka ierosinātā kriminālprocesā cilvēku tirdzniecības upuriem būtu piešķirams īpaši aizsargājama cietušā statuss. Tieši tādēļ, saņemot jaunu informāciju, tās pārbaudei ir piešķirama sevišķi būtiska nozīme, un veicamā pārbaude nedrīkstētu aprobežoties tikai ar jau sākotnēji iegūtās informācijas atkārtotu apskati.

Konvencijas 4.pants prasa valstij izstrādāt efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu cilvēku tirdzniecības nodarījumu identificēšanai, ievērojot cilvēku tirdzniecības upuru tiesības uz cieņu. Tādēļ tiesībsargs vēlas uzsvērt, ka cilvēku tirdzniecības noziegumu pret nepilngadīgo izmeklēšana prasa sevišķu rūpību informācijas pārbaudē un pamatojuma principa ievērošanā pieņemtajos lēmumos.

Ar šo atzinumu pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Tiesībsargs

J.Jansons

---

⁷ Skat. Eiropas parlamenta un padomes 2011.gada 5.aprīļa direktīvas 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI 8.apsvērumu.